

Резултати рада у периоду 2001-2005. године

Предмет истраживања обухвата школске курикулуме и наставу, образовање за демократију и живот у грађанском друштву, социјалне компетенције и вредности ученика. Проучавани су следећи проблеми: циљеви и садржаји наставних програма у оквиру предмета природних и друштвених наука; интерактивни облици наставе и учења; чиниоци школског постигнућа ученика; развој демократских вредности и мишљења; услови и препреке у реализацији образовања за демократију; проблеми социјалне адаптације ученика и дисциплина у разреду мултиперспективизам и еманципација као глобални циљеви у локалним курикулумима.

- У оквиру истраживања школских курикулума и наставе, испитивана је повезаност циљева образовања и садржаја наставних програма природних наука са образовним постигнућима ученика на крају основног школовања, као и контекст у коме се та знања стичу. Анализа циљева образовања показала је да се од наших ученика, по завршетку основне школе, очекује да развију способност опажања, критичког мишљења и расуђивања, објективност и логичко расуђивање, да врше експерименте, да стекну знања о процесу међусобне условљености природе, становништва и осталих фактора развоја дрштва, да развију способности и умења да се знања стекну, примењују, унапређују и даље развијају.
- Вредности које наше друштво придаје учењу и знању слажу се са општеприхваћеним стандардима: доступност свима, равноправност и квалитет образовања. Од посматраних параметара, издваја се онај који се односи на обезбеђивање квалитета: недостају финансијски и материјални ресурси за опремање школа и учионица, одговарајући наставни кадар, а затим сажимање садржаја у наставним програмима, њихово боље повезивање, као и методике остваривања наставе. Потребно је стручно обучавање и усавршавање наставника и успостављање боље сарадње породице и школе.
- Знања ученика у Србији о природним појама и математици могу се оценити као просечна. Постигнућа из предмета природних наука указују на то да наши ученици нису прешли границу од педесет процената очекиваног знања ни у једном наставном предмету, али ту границу нису прешли ни њихови вршњаци у свету. Ученици су остварили бољи успех из математике него из предмета природних наука, тако да су резултати из математике били нешто изнад међународног просека. Наши ученици осредње или ниско вреднују знања из природних наука, док су математичка знања више вреднована, у смислу да им та знања могу помоћи у свакодневном животу, у добијању посла, у бољем учењу других предмета или за настављање школовања.

- У погледу квалитета знања, највиши резултати постигнути су на најнижем нивоу (знање чињеница), па се све више смањују на нивоима у којима се захтева разумевање појмова, решавање проблема и резоновање. Сложеније менталне активности (анализа, синтеза, индуктивно и дедуктивно мишљење, постављање хипотеза, предвиђање и евалуирање) нису код наших ученика ни много развијене, нити су били подучавани да их развијају. Налази истраживања показују да су ученици били успешнији на задацима са нижег когнитивног нивоа, а знатно слабији са вишег, нарочито у примени знања. Ово наводи на закључак да се у нашим наставним програмима више наглашава улога стицања информација на рачун развијања сазнајних способности (анализа, синтеза, евалуација, истраживање, логичко размишљање). Правац у ком треба мењати наставне програме је у прихватању приступа научном и математичком образовању тако да знања буду хијерархијски умрежена. Изучавање било које научне дисциплине на тај начин усмерава ученике да непрекидно истражују и развијају упоришне појмове.
- Такође су испитивани интерактивни облици наставе који омогућују активну улогу ученика у процесу образовања и доприносе ефикаснијем остварењу образовних и васпитних циљева. Уместо дисциплинарно организованих наставних садржаја на часу, могућа је и пожељна интердисциплинарна организација по темама које пресецају више дисциплина. Указано је да ово није довољан контекст за подстицање креативности јер недостаје дечија активност, а она се може остварити кроз игру и истраживање. Креативне активности подразумевају креативни процес учења у којем ученици пролазе сличан процес као и уметници и истраживачи. У наставном процесу може се применити низ игара као што су драмске, конструктивне, емпатијске, стилске, метафоричке, разивјање маште и осећаја за емоције кроз повезивање цртежа на картама са карактеристикама музике која се слуша, развијање осећаја за стил кроз ликовну активност која изражава основне идеје различитих стилова из историје уметности. Истраживачка активност ученика допуњује игру подстичући развој логичног мишљења, усвајање знања из области научне методологије, анализу и разумевање појмова из развојне и историјско-компаративне перспективе. Тематска организација наставних садржаја и наглашавање креативног аспекта дечијих активности заправо је комплементарно традиционалној дисциплинарној настави у којој се фаворизује репетитивна дечија активност.
- У оквиру образовања за демократију, разматрана су проблемска места у искуству демократије која могу подстицати и недемократску оријентацију, као и услови за развој активног и одговорног става ученика према друштвеном окружењу. Посебна пажња посвећена је концептуалним питањима образовања за демократију, циљевима и ефектима грађанског васпитања у школи, и искуствима из реализације предмета грађанско васпитање. Показано је да образовање за демократију које се сада реализује у нашим школама не може задовољити критеријуме ефикасности у образовању. Неопходно је концептуализовати интегрални курикуларни приступ образовању за

демократију. Битни аспекти образовања за демократију су толеранција, вежбање аргументованог мишљења, развијање процедуралне културе, као и критичко промишљање концепта демократије. Постоји потреба за ширим политичким образовањем које би ученике упознало са различитим политичким идеологијама и опцијама. У вези са грађанским васпитањем кроз образовање утврђено је да постоји потреба за образовањем за демократију будућих наставника и за мењањем наставних програма и увођењем нових предмета на наставничким факултетима. Да би било ефикасно, демократско васпитање треба да прожима све школске програме, наставне и ваннаставне активности, комуникацијске обрасце и организацију рада у школи.

- Проучавање дисциплине у разреду обухватило је теоријске приступе и практичне поступке за стварање повољне климе која ће омогућити остваривање жељених васпитно-образовних циљева. Разматрани су истраживачки налази о дисциплини у школама, у нашој земљи и у другим земљама, водећи теоријски приступи на којима се заснивају модели дисциплине, као и одабрани модели разредне дисциплине. Посебно су анализирани следећи модели: чврста дисциплина, позитивна дисциплина, дисциплина без присиле, управљање наставним радом на часу, социјална дисциплина, кооперативна дисциплина, дисциплина са достојанством. Закључено је да наставници треба да се упознају са различитим моделима дисциплине и да на основу тога направе сопствени дисциплински план, који одговара условима у којима раде, ученицима са којима раде, али и њима самима. У школама које имају озбиљне проблеме са дисциплином, потребан је широко заснован организационо-развојни приступ, за који успех је пресудно укључивање и подршка од стране локалне заједнице.
- Захтеви савременог образовања и васпитања доводе до уобличавања и мењања идентитета, а не само до стицања знања и вештина, тако да процес образовања представља у ствари један од домена изграђивања субјективности. За разумевање тензија и конфронтације ученика, њихових родитеља и наставника у односу на школу и школско учење, понуђен је констуктивизам као нова платформа у образовању. Конструктивистички приступ обухвата конкретне технике којима се омогућава увид у перспективе учесника образовног процеса и трансформација тих перспектива као вид еманципаторне праксе која налази своје место не само у оквирима учионице, већ и у области образовања наставника и у оквиру пројекта доживотног образовања. Демократизација образовања и васпитања пре свега треба да тежи мултиперспективизму – толеранцији сапостојања и истовременог неговања различитих перспектива. Еманципација и демократизација васпитања зато треба да се заснива на духу толеранције ових дисхармонија и њиховом дуготрајном дијалошком усклађивању.